

PEKKA VALTONEN

KOSMOPOLIITTEJA JA KANSALLISMIELISIÄ

AATTEIDEN KAMPPAILU SOTIENVÄLISESSÄ SUOMESSA

Gaudemus

VERTAISARVIOITU
KOLLEGIALT GRANSKAD
PEER-REVIEWED
www.tsv.fi/tunnus

Teoksen kirjoittamista ovat tukeneet Suomen tietokirjailijat ry ja
Taiteen keskustoimikunta.

Copyright © 2018 Kirjoittaja & Gaudeamus

Gaudeamus Oy
www.gaudeamus.fi

Kansi: Jukka Aalto / Armadillo Graphics

KL 92.7 • UDK 948.0

ISBN 978-952-495-491-4

Painopaikka: Tallinna Raamatutrükikoja OÜ, Tallinna 2018

SISÄLLYS

ESIPUHE.....	7
1. EUROOPPA ENSIMMÄISEN MAAILMANSODAN JÄLKEEN ..	12
Poliittinen ja taloudellinen kriisi 12 • Henkinen kriisi 17 • Kansainliitto ja Locarnon henki 19 • Iloinen 20-luku? 23 • Paneurooppa-aate 29	
2. SUOMI SOTIENVÄLISENÄ AIKANA	34
Eurooppalaisen ahdistuksen merkit Suomessa 34 • Ensimmäisen tasavallan politiikkaa 39 • Nousukaudesta pulavuosiin 44 • Urheilun ja vähän muunkin juhlaa 48 • Nuoren valtion varovainen ulkopoliittikka 52 • Tuore demokratia koetuksella 58	
3. KULTTUURIKOSMOPOLIITTISUUS JA KULTTUURIMATKAILU ..	68
Kansainvälisyyden ja kosmopoliittisuuden lähtökohdat 68 • Aikakauslehdet kosmopoliittisen hengen välittäjinä 73 • Kulttuurimatkailijat haistelemassa uusia tuulia 80	
4. KANSAINVÄLINEN JÄRJESTÖTOIMINTA.....	85
Monenlaisia kansainvälisysharrastuksia 85 • Parlamentaarikkoja ja työmarkkinaväkeä 87 • Pro lure Nationum 92 • Rauhanaatteen sinnikkäät puolustajat 95 • Clarté ja suomenruotsalaiset modernistit 101 • Clartén nousu ja unohdus Suomessa 106	
5. KOSMOPOLIITTISIA LEHTIÄ, LEHTIMIEHIÄ JA LEHTISOTIA ..	112
Jarno Pennanen: Paneuroopasta vasempaan 112 • Tulenkantajien kulttuurikosmopoliittisuus 120 • <i>Tulenkantajat</i> -lehti avaa ikkunoita ja tuulettaa 128 • <i>Tulenkantajien</i> riitaisa loppu 136 • Työväenaate ja tulenkantajien kosmopoliittisuus 139 • Uusi <i>Tulenkantajat</i> 145 • Kosmopoliittinen ja kansallinen ruutulaisuudessa 150 • <i>Tähystäjän</i> tähtäimessä 157	
6. SUOMI JA PANEUROOPPA-PYRINNÖT.....	164
Virallisen Suomen kosmopoliitit Hjalmar J. Procopé ja Harri Holma 164 • Procopé, Holma ja ”hyvä kreivimme” 171 • Johannes Öhquist: ulkoministeriöstä Paneuroopan kautta kolmanteen valtakuntaan 174 • Suomen Paneurooppa-yhdistys 178 •	

Paneurooppalainen Eino Kaila 185 • Briandin memorandum 189 • Euroopan liiton tutkimuskomissio 195

7. KANSALLISUUSAATTEEN LAVEA KENTTÄ..... 198

Fennomaniaasta ensimmäiseen tasavaltaan 198 • Ylioppilasnuoriso aatteita etsimässä 202 • Kansallismielinen kosmopoliittisuus: Maila Talvion ja V. A. Koskeniemen kulttuuripiirit 208 • Kansallismielinen järjestötoiminta 213 • Työväenliike ja kansallisuusaate 217

8. SUOMALAISUUDEN LIITTO:

KANSALLISTA MIELTÄ LAILLISUUSLINJALLA..... 225

1920-luvun alun hiljaiselosta AKS:n syliin 225 • Toiminnan ja uusien konfliktien vuosia 230

9. AITOSUOMALAINEN LIIKE:

KIELIKYSYMYKSIÄ KESKIÖSSÄ..... 234

Aitosuomalaisuus murtautuu esiin 234 • Aitosuomalaisuus politiikassa 238 • AKS:n viitoittamalle tielle 242

10. AKATEEMINEN KARJALA-SEURA:

”VÄÄRÄÄ KANSAINVÄLISYYTTÄ” VASTAAN..... 250

Seuran varhaisvaiheet ja kannatuspohja 250 • Kansakunnan eheyttäjistä äärikansallismielisiksi 256 • Äänenkannattaja *Suomen Heimo* 261 • *Suomen Heimo* ja *Tulenkantajat* vastakkain 262 • Siirtymä oikealle 268 • AKS ja kansainvälisyys 276

11. ITSENÄISYYDEN LIITTO:

LAVEASTA KAPEAMPAAN ISÄNMAALLISUUTEEN..... 286

Kilpailija Akateemiselle Karjala-Seuralle 286 • Eheytyksen väistyminen kommunismin vastustamisen tieltä 295 • Kansainvälisyys *Itsenäisen Suomen* sivuilla 302

12. KOSMOPOLIITTISUUDEN TAPPIO –

1930-LUVUN AATTEELLINEN MUUTOS..... 308

Yhdistävät ja erottavat sukupolvikokemukset 308 • Suomalaisen nationalismin kulminaatiovuodet 312 • Kansallismielisyydestä valtaviirtaa 321

VIITTEET..... 327

LÄHDELUETTELO..... 343

KUVIEN LÄHTEET..... 358

HENKILÖHAKEMISTO..... 360